

HYMENOPTERA ACULEATA (BIJEN EN WESPEN) LANGS LIMBURGSE SPOORLIJNEN

DEEL II: WESPEN (SPHECIDAE, POMPILIDAE, VESPOIDEA, CHRYSIDIDAE)

V. LEFEBER, Brusselsestraat 30, Maastricht

Ook voor veel wespesoorten blijken de spoorterreinen een welkom toevluchtsoord. Vooral de Graafwespen (Sphecidae) zijn met 98 soorten relatief rijk vertegenwoordigd.

Evenals de bijen zijn ook de wespen voor hun eigen energievoorziening grotendeels afhankelijk van planten: ze consumeren gemakkelijk bereikbare nectar en kleinere soorten doen zich vaak te goed aan honingdauw. Vooral Schermbloemigen (*Umbelliferae*) en Vuilboom (*Frangula alnus*) trekken veel wespen. Ze verzamelen echter nooit stuifmeel, want de larven zijn carnivoor en worden grootgebracht met prooidieren. Bij de jacht op die prooi gaan ze per genus en soms zelfs per soort zeer selectief te werk. De Nederlandse namen spreken vaak voor zich zelf. Merkwaardig genoeg komen de Mieren (Formicidae) als prooi niet in aanmerking.

De rijkdom aan Graafwespen op de spoorterreinen bewijst dat de overige insekten- en spinnenfauna zeker de moeite van nader onderzoek waard is. Zo herbergt het emplacement Bospoort een keversoort, die in Nederland verder nergens is waargenomen: *Clytanthus trifasciatus* F. Het emplacement van Eijsden herbergt o.a. de Wespespin. Voor de nomenclatuur verwijzen we naar LECLERCQ, 1975 en 1988; WAHIS, 1986 en HENSEN, 1985.

TERREINEN

Voor de beschrijving van de terreinen (fig. 1) verwijzen we naar ons vorige artikel over de bijen (afl. 4, pag. 74-78).

MB: Maastricht, emplacement Bospoort.

M: Miljoenenlijntje met de nadruk op Simpelveld.

ES: Spoorlijn tussen Eijsden en Susteren.

BB: Emplacement Born-Buchten

T: Emplacement Tienray. Zie Simon Thomas, 1974.

W: Emplacement Westervoort. Zie Smit c.s., 1990.

K: Voormalig spoorlijntje bij Kelmis (La Calamine)

VG: Terreintjes langs vrachtspoor tussen Visé en Gemmenich.

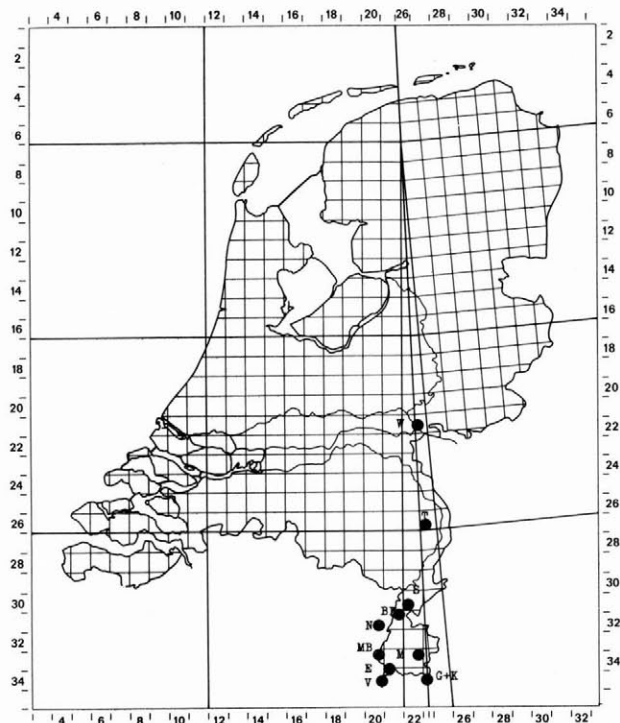
N: Mijnspoor van Belgisch Eisden naar As bij Niel.

N.B.:

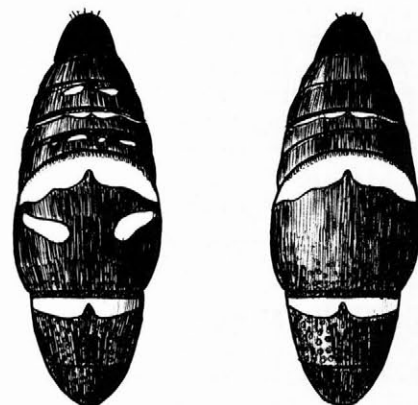
a. In de tabellen zijn de aangetroffen soorten met een x aangeduid; de niet-aangetroffen soorten met een -. Verder onderzoek is dan gewenst.

b. Achter de genus-namen staan vier cijfers. Bijv. 3 (4-5-6) betekent: er zijn op de gezamenlijke terreinen 3 soorten aangetroffen, terwijl er in Nederland 4, in België 5 en in de Benelux 6 soorten bekend zijn.

c. De gegevens over België (en Luxemburg) zijn o.a. ontleend aan LECLERCQ.

Figuur 1. Situatiekaartje.

Figuur 2. Achterlijf *Symmorphus mutinensis*, links: typische vorm, rechts: var. *eumenoides*.

Tabel 1. Alfabetische lijst van de 99 aangetroffen Graafwespen (Sphecidae) (in Nederland: 171; België: 175; Benelux: 186.)

13. = *T. ibericus borealis* (niet *T. nitidus* s. LEFEBER,

Tabel II. Alfabetische lijst van de 21 aangetroffen Spinnendorders (Pompilidae) (in Nederland: 63; België: 69; Benelux: 73.)

	MB	M	ES	BB	T	W	K	VG	N	not.
<i>Agenioideus</i>	: 3 (3 - 5 - 5)									
<i>apicalis</i>	x	—	—	—	—	—	—	—	—	15.
<i>cinctellus</i>	x	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>sericeus</i>	x	—	—	—	—	—	—	—	—	16.
<i>Anoplius</i>	: 4 (6 - 6 - 7)									
<i>concinus</i>	x	x	—	—	—	—	—	—	x	—
<i>infuscolus</i>	x	—	—	—	—	—	x	x	x	—
<i>nigerrimus</i>	—	—	—	—	—	—	—	x	x	x
<i>viaticus</i> (Fig. 2)	—	—	—	—	—	—	—	—	x	—
<i>Aporus</i>	: 3 (15 - 14 - 17)									
<i>unicolor</i>	x	—	—	—	—	—	—	—	—	17.
<i>Arachnospila</i>	: 3 (15 - 14 - 17)									
<i>anceps</i>	x	x	—	—	—	—	x	x	—	—
<i>minutula</i>	x	x	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>spissa</i>	—	—	—	—	—	—	x	x	—	—
<i>Auplopus</i>	: 1 (1 - 2 - 2)									
<i>carbonarius</i>	x	—	—	—	—	—	x	—	—	—
<i>Caliadurgus</i>	: 1 (2 - 3 - 3)									
<i>hyalinatus</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	x	18.
<i>Dipogon</i>	: 2 (8 - 9 - 9)									
<i>subintermedium</i>	—	—	—	—	—	—	x	x	—	19.
<i>Evageles</i>	: 6 (17 - 18 - 18)									
<i>crassicornis</i>	x	—	—	—	—	—	x	x	—	—
<i>dubius</i>	—	—	—	—	—	—	x	—	x	—
<i>Priocnemis</i>	: 1 (2 - 3 - 3)									
<i>fennica</i>	x	—	—	x	—	—	x	—	x	—
<i>gracilis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>hyalinata</i>	—	—	—	—	—	—	x	—	—	—
<i>minuta</i>	—	x	—	—	—	—	—	—	x	—
<i>parvula</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	x	—
<i>perturbator</i>	—	—	—	—	—	x	—	—	—	—

Tabel III. Alfabetische lijst van de 23 aangetroffen Plooiwespen (Vespoidea) (in Nederland: 56; België: 54; Benelux: 61.)

	MB	M	ES	BB	T	W	K	VG	N	not.
<i>Ancistrocerus</i>	: 7 (12 - 13 - 13)									
<i>gazella</i>	x	x	—	x	—	x	—	—	—	—
<i>nigricornis</i>	x	—	—	—	—	—	x	—	—	—
<i>oviventris</i>	—	—	—	—	—	x	x	—	x	—
<i>parietum</i>	x	—	—	—	—	x	—	—	x	—
<i>parietinus</i>	—	x	—	—	—	x	x	—	—	—
<i>quadratus</i>	x	x	—	x	—	—	—	x	—	—
<i>trifasciatus</i>	—	—	—	—	—	x	x	—	x	—
<i>Eumenes</i> (Umtjeswespen)	: 2 (4 - 5 - 5)									
<i>coarctatus</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	x	—
<i>papillarius</i>	x	x	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Euodynerus</i>	: 1 (3 - 2 - 3)									
<i>dantici</i>	x	—	—	—	—	—	—	—	—	20.
<i>Gymnomerus</i>	: 1 (2 - 3 - 3)									
<i>laevipes</i>	—	—	—	—	—	—	x	—	—	—
<i>Microdynerus</i>	: 1 (3 - 4 - 4)									
<i>exilis</i>	—	x	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Odynerus</i> (Schoorsteentjeswespen)	: 2 (8 - 6 - 8)									
<i>spinipes</i>	—	—	—	—	—	—	x	x	—	—
<i>Symmorphus</i>	: 1 (3 - 4 - 4)									
<i>gracilis</i>	x	—	—	—	—	—	x	x	—	—
<i>mutinensis</i>	x	—	—	—	—	—	x	x	—	—
<i>Vespa</i> (Hooimaar)	: 7 (10 - 10 - 10)									
<i>crabro</i>	x	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Vespula</i> (Limonadewespen)	: 2 (8 - 6 - 8)									
<i>austriaca</i>	—	—	—	—	—	—	x	—	—	—
<i>germanica</i>	x	—	—	—	—	x	x	x	x	—
<i>media</i>	—	—	—	—	—	—	x	—	—	—
<i>rufa</i>	x	—	—	—	—	—	x	—	x	—
<i>saxonica</i>	—	—	—	—	—	x	x	—	—	—
<i>silvestris</i>	—	—	—	—	—	x	x	x	—	—
<i>vulgaris</i>	x	—	—	—	—	x	x	—	—	—

Tabel IV. Alfabetische lijst van de 5 aangetroffen (Scolioidea) in Nederland: 19 (?); België: 13 (?); Benelux: 20 (?).

	MB	M	ES	BB	T	W	K	VG	N	not.
<i>Myrmica</i>	: 1 (2? - 1 - 2?)									
<i>melanocephala</i>	—	—	—	—	x	—	x	—	—	—
<i>Sapyga</i>	: 1 (4 - 3 - 4)									
<i>clavicornis</i>	x	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Smicromyrme</i> (Mierwespen)	: 1 (2? - 1 - 2?)									
<i>rufipes</i>	x	—	—	—	x	—	x	—	—	—
<i>Tiphia</i> (Dolkwespen)	: 1 (7? - 4 - 7?)									
<i>femorata</i>	x	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Pseudogonalos</i>	: 1 (2? - 1 - 2?)									
<i>hahni</i>	—	—	—	x	—	—	x	—	—	—

Tabel V. Alfabetische lijst van de 17 aangetroffen Goudwespen (Chrysididae) (in Nederland: 57; België: 52; Benelux: 65.)

	MB	M	ES	BB	T	W	K	VG	N	not.
<i>Chrysis</i> c.s.	: 5 (28 - 28 - 35)									
<i>angustula</i>	x	—	—	—	—	—	x	—	x	—
<i>ignita</i>	x	—	—	x	—	—	—	—	—	—
<i>mediata</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	x	—
<i>schencki</i>	—	—	—	—	—	—	x	—	—	—
<i>ruddii</i>	—	—	—	—	—	—	x	—	—	—
<i>Cleptes</i>	: 1 (4 - 2 - 4)									
<i>semiauratus</i>	—	—	—	x	—	—	—	—	—	—
<i>Elampus</i>	: 1 (2 - 1 - 2)									
<i>panzeri</i>	—	—	—	—	—	—	x	—	—	—
<i>Hedychridium</i>	: 2 (5 - 4 - 5)									
<i>ardens</i>	x	—	—	—	x	x	—	—	—	—
<i>roseum</i>	—	—	—	—	x	—	—	—	—	21.
<i>Hedychrum</i>	: 3 (4 - 4 - 4)									
<i>gerstaeckeri</i>	—	—	—	—	x	—	x	—	—	—
<i>niemelai</i>	—	—	—	—	x	—	—	—	—	—
<i>nobile</i>	—	—	—	—	x	—	—	—	x	—
<i>Omalus</i>	: 4 (8 - 8 - 8)									
<i>auratus</i>	x	—	—	x	—	—	x	—	—	—
<i>bidentatus</i>	x	—	—	—	—	—	—	—	—	22.
<i>pusillus</i>	x	—	—	—	—	—	—	—	—	23.
<i>violaceus</i>	x	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Trichrysis</i>	: 1 (2 - 1 - 2)									
<i>cyanea</i>	—	—	—	—	—	—	x	—	—	—

Tabel VI. Genera, die op deze terreinen (nog) niet zijn waargenomen.

<i>Ammoplanus</i>	(0 - 1 - 1)	<i>Allodynerus</i>	(3 - 2 - 3)
<i>Bembix</i>	(1 - 1 - 1)	<i>Discoelius</i>	(1 - 1 - 1)
<i>Didineus</i>	(1 - 1 - 1)	<i>Palistes</i>	(2 - 3 - 3)
<i>Dinetus</i>	(1 - 1 - 1)	<i>Pseudepipona</i>	(1 - 0 - 1)
<i>Psen</i>	(1 - 1 - 1)	<i>Pterochelilus</i>	(1 - 1 - 1)
<i>Tachytes</i>	(1 - 0 - 1)	<i>Stenodynerus</i>	(4 - 2 - 4)
<i>Aporinellus</i>	(1 - 1 - 1)	<i>Methoca</i>	(1 - 1 - 1)
<i>Ceropales</i>	(2 - 2 - 2)	<i>Mutilla</i> c.s.	(2 - 3 - 3)
<i>Cryptochelilus</i>	(2 - 2 - 3)		
<i>Episyron</i>	(2 - 2 - 2)	<i>Holopyga</i>	(3 - 2 - 4)
<i>Homonatus</i>	(1 - 1 - 1)	<i>Spinolia</i>	(2 - 2 - 2)
<i>Poecilagenia</i>	(0 - 1 - 1)		
<i>Pompilus</i>	(1 - 1 - 1)	<i>Dryinidae</i>	(3 - 20? - 34)
		<i>Bethylidae</i>	(11 - 11 - 17)
		<i>Emboleimidae</i>	(2? - 1 - 2?)

Formicidae (Mieren) zijn hier buiten beschouwing gelaten. (51-59? 60?)

1979). In Ned. verder alleen bekend van Noordwijk/Zee. (Verhoef, det. Pulawsky); in België: twee vondsten in pr. Antwerpen.

14. = *nitidus* s. LEFEBER, 1979. Gewoon op alle zandgronden.

15. nestelt, zoals het hele genus, in rots- en mergelwanden, muurholten e.d. N.-Brabant, Limburg en omg. Nijmegen; in België een 15-tal verspreide vindplaatsen.

16. in Ned. alleen bekend van Venlo, Roermond, St.-Pietersberg, Maastricht, Bemelen en Valken-

burg; in België slechts twee recente vindplaatsen. 17. = *A. femoralis*. Alleen Veluwe, O.-Utrecht, N.-Brabant en Limburg; in de Benelux een 10-tal verspreide vindplaatsen. (LEFEBER, 1988)

18. = *Calicurgus hyalinatus* F. (LEFEBER, 1988)

19. = *D. nitidum* auct. (LEFEBER, 1988)
20. zuidelijke, bij ons zeer zeldzame soort; was alleen bekend van Brunssum, Echt, Roermond; Deurne en Udenhout; in België twee recente vindplaatsen.

21. parasiet bij *Astata boops*; bekend van Lim-

burg, Gelderland en O.-Utrecht; omg. Brussel, Liège en Echternach.

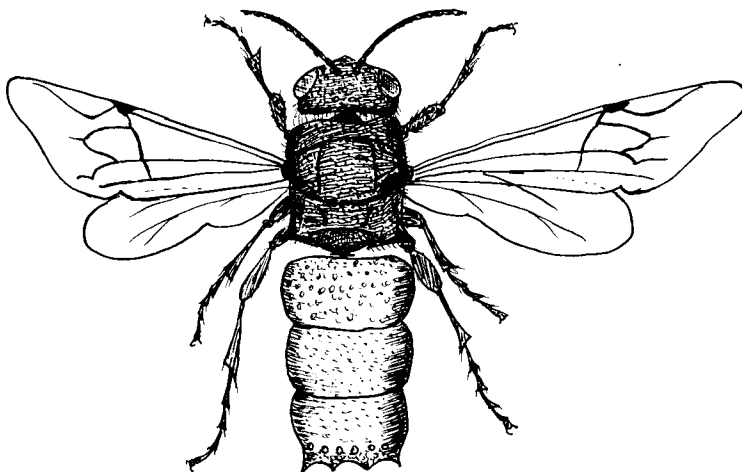
22. parasiet bij *Rhopalum* en misschien ook bij *Pemphredon*, die in stengels nestelen. Alleen meldingen uit M.- en Z.-Limburg; België: alleen recent nog op St.-Pietersberg; 3 vindplaatsen in Luxemburg.

23. parasiet bij stengelbewonende *Pemphredon*-soorten; buiten Limburg en N.-Brabant alleen Putten (Veluwe); niet ten zuiden van Maas-Sambre-Vesdre.

CONCLUSIE

De langgerekte en weinig betreden terreinen langs de spoorwegen, die door hun afwijkende bodemgesteldheid voor onze Nederlandse begrippen ongekende mogelijkheden bieden, blijken een belangrijk toevluchtsoord voor een reeks van bedreigde soorten:

Astata minor, *Cerceris ruficornis*; *Crossocerus assimilis*, *C. congener*; *Ectemnius cephalotus* en *E. ruficornis*; *Gorytes quinquecinctus*; *Lestica alata*; *Miscophus bicolor* en *M. niger*; *Nitela spinolae*; *Nysson niger*; *Oxybelus trispinosus*; *Tachysphex nitidus* (nec auctt.).

Figuur 3. Gewone goudwesp (*Chrysis ignita*).

SUMMARY

HYMENOPTERA ACULEATA (BEES AND WASPS) ALONG RAILWAYS IN LIMBURG PART II: WASPS (SPHECIDAE, POMPILIDAE, VESPOIDEA, SCOLOIDEA, CHRYSIDIDAE)

A survey is given of the presence of wasps (Hymenoptera: Sphecidae, Pompilidae, Vespoidea, Scolioidea and Chrysididae) on terrains along some railways in the province of Limburg (Netherlands) and in the provinces Limburg (Belgium) and Liège (Belgium).

These stony grounds seem to be an important refuge for threatened species as: *Astata minor*; *Cerceris ruficornis*; *Crossocerus assimilis* and *C. congener*; *Ectemnius cephalotus* and *E. ruficornis*; *Gorytes quinquecinctus*; *Lestica alata*; *Miscophus bicolor* and *M. niger*; *Nitela spinolae*; *Nysson niger*; *Oxybelus trispinosus* and *Tachysphex nitidus* (nec auctt.).

LITERATUUR

HENSEN, R., 1985. De plooiwielwespen. Jeugdbondsuitgeverij.

LECLERCQ, J., 1979. Catalogue et codage des Hyménoptères Spécies de France et de Benelux. Notes Faun. Gembloux 1: 1-87.

LECLERCQ, J., 1988. Atlas provisoire des Insectes de Belgique; Hyménoptera, Chrysididae. Notes Faun. Gembloux 15: 1-39.

LEFEBER, V., 1979. Verspreidingsatlas van 64 soorten Nederlandse Graafwespen (Hym. Sphecidae p.p.). Ned. Faun. Ned. 2: 1-95.

LEFEBER, V., 1988. Verspreidingsatlas van de Nederlandse Spinnendoders (Hym.: Pompilidae). Ned. Faun. Med. 4: 1-56.

WAHIS, R., 1986. Catalogue systématique et codage des Hyménoptères Pompilides de la région ouest-Européenne. Notes Faun. Gembloux 12: 1-91.

ORCHIDEEËN OP BRAAKLIGGENDE INDUSTRIETERREINEN IN DE OOSTELIJKE MIJNSTREEK (ZUID-LIMBURG)

C.A.J. KREUTZ, Oude Landgraaf 35A, Landgraaf

In de oostelijke Mijnstreek bevindt zich een aantal industrieterreinen waarvan grote delen nog niet in gebruik zijn. Sommige percelen zijn van floristisch grote betekenis omdat zich recentelijk daarop diverse orchideeësoorten en andere zeldzame planten gevestigd hebben. Deze industrieterreinen zijn hoofdzakelijk ontstaan door egalisering van voormalige steenbergren. Plaatselijk zijn zij afgedekt met leemhoudende grond, waarvan later grote delen met inheemse boomsoorten zijn beplant. Pogingen om een deel van deze industrieterreinen tot beschermd natuurgebied te verklaren hebben nog geen resultaat opgeleverd.

Tijdens een inventarisatie in 1989 op het industrieterrein Strijthagen van *Gymnadenia conopsea* werd op een nieuwe, opmerkelijke groeiplaats een zestigtal zeer forse exemplaren van de *Bijenorchis* aangetroffen. De vindplaats

bevindt zich in een gemengd pionierbos met onder meer dominantie van *Rhamnus frangula* (Sporehout) op aangevulde kalkrijke grond. De vegetatie wordt ter plaatse gekenmerkt door opslag van verschillende inheemse

loofbomen en struiken. In tabel I is een opname van de vegetatie gegeven die de groeiplaats op dit industrieterrein karakteriseert. De opname is volgens de beginselen van de Frans-Zwitserse school gemaakt (WESTHOFF & VAN DER MAAREL, 1973). Het desbetreffende gebied, waarin de *Bijenorchis* groeit, droogt 's zomers aan de oppervlakte uit, in de winter staat het water soms even boven het maaiveld. *Ophrys apifera* (fig. 1 en 2) groeit hier in struweel en in zoomvegetaties, waardoor de planten gedurende een groot gedeelte van de dag in de schaduw staan. Op deze groeiplaats komen twee typen voor: forse planten met grote bloemen met donkerroze sepalen en kleine planten met overeenkomstig kleinere bloemen met een lichtgeel gekleurde lip en